

**O'zbekiston SSRga ko'chirib keltirilgan koreyslar,
ularning madaniy va xo'jalik hayotdagi ishtiroki**

Jo'rayeva Xushroy

Namangan davlat universiteti

2-kurs magistranti

Annotatsiya: 1937 yilda Sovet hukumati Koreya millatiga mansub fuqarolarni Markaziy Osiyo, shu jumladan, O'zbekiston hududiga majburiy ko'chirishni amalga oshirdi. Koreyslar asosan Chumon va Xonqa hududlaridan olib chiqilib, O'zbekistonning turli qismlariga joylashtirildi. Koreyslar O'zbekistonning iqtisodiy va madaniy hayotiga o'z ta'sirini o'tkazib, bugungi kunda bu xalqlar orasida ko'p millatli jamiyat shakllandi. Deportatsiya Koreya va O'zbekiston o'rtasidagi tarixiy aloqalarni yanada mustahkamlashga olib keldi. Bugun O'zbekistonda Koreya millati vakillari o'z hayotini davom ettirgan holda, o'z madaniyati va urf-odatlarini yanada boyitib, mamlakatda tinchlik va hamjihatlikni ta'minlashga hissa qo'shmoqdalar.

Kalit so'zlar: Stalin, deportatsiya, koreyslar, Sibir, O'rta Osiyo, O'zbekiston, 1930-1950 yillar.

Sobiq Sovet davlati tarixida xalqlarni majburan ko'chirish (deportatsiya qilish) muammosi muhim o'rin tutadi. 1930-1950-yillarda xalqlar asosan Sibir, O'rta Osiyo va Qozog'istonga ko'chirilib kelingan. Stalin rejimi o'z fuqarolariga qarshi ommaviy repressiyalar bilan ajralib turardi. Uning eng dahshatli jinoyatlari qatorida butun xalqlarning o'z ota-bobolari vatanlaridan vayron bo'lgan cho'l hududlarga surgun qilinishi bor edi. Volga bo'yidagi nemislar, chechenlar va qrim tatarlari deportatsiya qilingan millatlar orasida eng mashhurlari bo'lsa-da, ular birinchi emas edi. 1937 yilning kuzida

sovet tuzumi deyarli butun koreys aholisini Sovet Uzoq Sharqidan Qozog'iston va O'zbekistonga surgun qildi. Bir necha oy ichida Sovet davlati 170 000 dan ortiq milliy ozchilikni Osiyo qit'asining yarmiga majburan ko'chirdi. Sovet koreyslari Stalin rejimi tomonidan etnik kelib chiqishiga ko'ra to'liq deportatsiya qilingan birinchi millatdir.

Sovetlarning Uzoq Sharqidagi mahalliy amaldorlari koreyslarni yapon nazorati ostidagi hududlar bilan etnik va oilaviy aloqalari tufayli ularga shubha bilan qarashgan. Sovet hukumati 1936 va 1937 yillarda Yaponiya bilan bo'lishi mumkin bo'lgan urushdan qo'rqar edi. Sovet koreyslarining chegarani tez-tez kesib o'tishlari bu shubhani kuchaytirdi. 1937 yilda Uzoq Sharq o'lkasidagi UNKVD (Ichki ishlar xalq komissarligi boshqarmasi) koreyslar gavjum bo'lgan hududlarda “buzg'unchi trotskiy-yapon ayg'oqchilari” ning ko'paygani haqida ko'plab xabarlar tarqatdi. 1937 yil 23 aprelda “Pravda” gazetasida Yaponiyaning Sovet Uzoq Sharqida etnik koreys josuslaridan foydalanishi haqida maqola chop etildi. Ushbu maqolada Yaponiyadagi etnik koreys josuslarini SSSRga kirib kelganlikda ayblagan edi. Sovet rejimi Sovet koreyslarini Uzoq Sharq o'lkasidan deportatsiya qilishi Yaponiyaning qo'poruvchilik harakatlariga qarshi zaruriy xavfsizlik chorasi deb hisoblardi¹.

Stalin rejimi 1937 yilning yozida Sovetlar Uzoq Sharqidagi koreyslarni Qozog'iston va O'zbekistonga deportatsiya qilish to'g'risida qaror qabul qildi. 1937 yil 21 avgustda SNK (Xalq Komissarlari Kengashi) va Kommunistik partiya Markaziy Qo'mitasining 1428–326 ss sonli qarori qabul qilindi. Koreys aholisining Uzoq Sharq o'lkasining chegara rayonlaridan surgun qilinishi to'g'risidagi bu qarorni Stalin va Molotovlar shaxsan imzolagan². Bu rezolyutsiya Uzoq Sharq o'lkasiga tayinlangan organlari uchun 1938-yil 1-yanvargacha koreyslarni chegara rayonlaridan Qozog'iston va O'zbekistonga ko'chirishni yakunlash uchun muddat berdi.

1937-yil 8-sentabrda SNK 1539–354 ss sonli “Koreyslarni ko'chirish to'g'risida” gi rezolyutsiya qabul qilindi. Bu rezolyutsiyada barcha koreys ishchilari oxirgi ikki haftalik

¹ Michael G. An Early Soviet Ethnic Deportation: The Far-Eastern Koreans // Russian Review, vol. 54, July 1995, –p. 392.

² Bugai N. F. O vyzelenii koreitsev iz dalnevostochnovo kray // Otechestvennaia istoriia, №. 6, 1992, doc. 2, – pp. 142–143.

ish haqini olishlari va har bir surgunga tranzit paytida kuniga besh rubldan olishlari aytilgan edi. Sovet koreyslarini ommaviy deportatsiya qilishiga Uzoq Sharqda NKVD boshlig'i Genrix Liushkov shaxsan rahbarlik qilgan. Rus va rus koreys olimlarining ta'kidlashicha, rus yahudiy Liushkov juda jirkanch odam edi. Uzoq Sharq o'lkasi organlari Sovet koreyslarini deportatsiya qilishni muddatidan bir necha oy oldin yakunladilar³. Sentyabr oyining oxiriga kelib ular 74,5 ming sovet koreyslarini Sovet Uzoq Sharq o'lkasining chegara tumanlaridan Qozog'iston va O'zbekistonga deportatsiya qilishdi.

1937 yil 28 sentyabrda SNK “Uzoq Sharqiy o'lka hududidan koreyslarni ko'chirish to'g'risida” gi qarorni qabul qilib, Sovet Uzoq Sharq o'lkasida qolgan koreys aholisini deportatsiya qilishni buyurdi. 1937 yil oktyabr oyida Sovet rejimi Vladivostok, Buriat-Mo'g'ul ASSR, Xabarovsk o'lkasi, Chita viloyati va Baykal ko'li sharqidagi boshqa viloyatlarning koreys aholisini Qozog'iston va O'rta Osiyoga surgun qildi. Surgun qilingan koreyslarning ikkinchi to'liqini 97 281 kishini tashkil etdi. 1937 yil 29 oktyabrda Ichki ishlar xalq komissari Nikolay Yejov davlat xavfsizlik bosh komissari Vyacheslav Molotovga koreyslarning Uzoq Sharq o'lkasidan deportatsiya qilingani haqida xat yozdi. Yejov Molotovga 1937 yil 25 oktyabrga kelib Uzoq Sharq o'lkasidagi 171 781 koreyslarni (36 442 oilani) 124 poyezd eshelonida deportatsiya qilganini aytdi. Ular Qozog'istonga 95256 nafari (20170 oila) va O'zbekistonga 76525 nafar (16272 oila) koreyslarni surgun qilishgan. Ushbu maktubga ko'ra, jami 76 ta poyezd eshelonlari o'z yuklari bilan belgilangan manzilga etib borgan, 48 tasi esa yo'lda bo'lgan.

Koreys surgunlarining O'zbekistondagi joylashuvi, 1937 yil 5 dekabr⁴		
Viloyatlar	Umumiy soni	Oilalar soni
Toshkent	37321	7861
Samarqand	9147	1940

³ Michael G. An Early Soviet Ethnic Deportation: The Far-Eastern Koreans // Russian Review, vol. 54, July 1995, – p. 390-391.

⁴ Бугай Н. Ф., Иосиф Сталин., Лаврентию Берия. «Их надо депортировать»: Документы, факты, комментарии // М.: Дружба народов 1992. – С. 31-32.

Farg'ona	8214	823
Namangan	972	243
Surxardaryo	29	8
Xorazm	5799	1197
Qoraqalpoq	12831	2993
Umumiy soni	74500	16307

Surgun qilingan koreyslar Qozog'iston va O'zbekistonda qashshoqlik va madaniy mahrumlikdan aziyat chekdilar. Deportatsiya qilingan koreyslar uchun 1937 va 1938 yillar qishi ayniqsa og'ir kechdi. Ko'p sonli sovet koreyslari ana shunday og'ir sharoitlardan quvg'inda halok bo'ldilar. Halok bo'lganlar soni bo'yicha rasmiy ma'lumotlar mavjud emas. Mavjud aholi statistik ma'lumotlariga asoslangan hisob-kitoblar shuni ko'rsatadiki, surgunning birinchi yilida deportatsiya qilingan koreyslar to'yib ovqatlanmaslik, kasallik va boshqa sabablarga ko'ra aholisining beshdan bir qismini yo'qotgan. 1937 va 1938 yillarda 40 mingga yaqin sovet koreyslari, ya'ni aholining 22 foizi halok bo'ldi⁵.

Shuningdek, O'zbekistonga majburan ko'chirilgan xalqlarning qariyb 85 foizi qishloq xo'jaligi ishlariga jalb etilgan bo'lsa, 15 foizdan ortiqroq qismi shaharlardagi ko'plab sanoat korxonalari va boshqa muassasalarda mehnat faoliyatlarini olib borganlar. O'zbekiston SSR hududiga 1937 yil 15 noyabrgacha joylashtirilgan koreys oilalari to'g'risidagi arxiv hujjatiga ko'ra, O'zbekistondagi 74500 kishidan iborat 16307 koreys xo'jaliklaridan 1995 oila yoki 7973 kishi Farg'ona vodiysi xududlariga joylashtirilgan. Koreyslarning aksariyat qismi qishloq xo'jalik ishlariga safarbar etilgan, butun O'zbekiston bo'ylab koreys kolxozlarini tashkil etish tajribasi keng yo'lga qo'yildi. 1938 yilda 4790 koreys xo'jaliklaridan iborat 34 ta mustaqil kolxozlar tashkil etilib, ular tomonidan 12366 gektar erga ekin ekilgan. Birgina Andijonda Marks, Ilich, Stalin, Kaganovich, Dzerjinskiy nomlardagi koreys kolxozlari, Oltinko'l tumanida Kirov nomli, “Kommunizm” kolxozlari, Farg'onada “Mayak”, Qo'qonda “Utrennaya zarya”, “Yangi

⁵ Otto Pohl J. Ethnic Cleansing in the USSR, 1937–1949 // London: 1999. – p. 12-18.

turmush”, “O’rtoq”, Chkalov nomli, Marg’ilonda “Oktyabr 20 yilligi”, Toshloqda “Yangiyo’l”, “Paxtaqaynar”, Oxunboboyev nomlardagi, Quvada “VKP(b)” nomli kolxozlar tashkil etilgan. 1938 yil 29 noyabrdagi ma’lumotga ko’ra, Namanganda koreyslardan tashkil etilgan 15 ta kolxoz bo’lib, ularga 170 ta xo’jalik a’zo bo’lgan⁶.

Urushdan keyingi yillarda ko’plab koreyslar mehnatlari uchun yuqori mukofotlarga sazovor bo’lishdi, jumladan: 135 kishi Sotsialistik Mehnat Qahramoni unvoniga sazovor bo’ldi. Ular orasida Namangandagi Zadaryo tumanida joylashgan “Gigant” kolxozi raisi Lim Men Gik 1957 yilda Sotsialistik Mehnat Qahramoni unvoniga sazovor bo’lgan. Shuningdek “Pravda” kolxozining raisi Ivan Antonovich Tsoy, “Politotdel” kolxozi raisi Xvan Man Geum, S.M. Budenno nomidagi kolxoz raisi Tin Chan Yong, Ya.M. Dmitriy Aleksandrovich Kim fermer xo’jaligi, Al-Xorazmiy sovxozi direktori Kim Nikolay Vasilyevich, “Polar Star” kolxozining agronomlari Kim Chan Se va Ten En Seb, S.M. Budenno An Sen Nam, kolxoz agronomi A.I. Mikoyan An Su Yeon, paxtakorlar brigadiri Kim Sen Su, sholichilar brigadiri Li Bon Sen, kenaf etishtiruvchilar brigadiri Kim Anatoliy, Kim Ge Sun, Kim Innokenti, g’allakorlar brigadiri Kim Nikolay, yilqichilik ustasi Kim Pen Cher, MTS traktorchilari brigadiri Xan Dik Chun, sholi etishtiruvchilarning bo’g’inlari rahbarlari Von Myung San, Kim Pen Gir, Li Bon Chun, Li Yeong Son, Li Nikolay, Mun Yeong Seok, Pak Gvang Ok, Pak Yeong Ok, Pya Chang Seb, Ten Man Bok, Xe Sergey, kenaf etishtiruvchi guruh rahbarlari Kim Fedor, Kim Chang Yeon, Kim Jong Sek, Kim Yang Xvan, Xan Petr, Xvan Pavel, He Den Er, sholichilar Kim Pen Du, Hae Rim va boshqalar⁷.

Shuningdek, O’zbekistonda koreys madaniyatining shakllanishi va rivojlanishi 1937-yilda ularning O’rta Osiyoga majburan deportatsiya qilinishi bilan bog’liqligi shubhasizdir. Bundan tashqari koreyslarning tub aholi bilan og’riqsiz yaqinlashishiga

⁶ Махаммадюнусов Ш. Ўзбекистонга депортация қилинган халқлар ва уларнинг тақдири (Фарғона водийси мисолида, 1937–1960 йиллар) // тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (phd) диссертацияси автореферати. Андижон: 2022. – 18 Б.

⁷ Шин Д.В. Советские корейцы – Герои Социалистического Труда // Ташкент: Замин нашр, 2019. – С. 544

nafaqat umumiy mehnat faoliyati, balki axloqiy tamoyillar, an’ana va urf-odatlar va turmush tarzining o’xshashligi ham yordam berdi.

Ta’kidlash joizki, 1937-yildayoq O’zbekistonda Xorazm va Toshkent teatrlari o’z faoliyatini boshlagan, O’zgostradasida xizmat ko’rsatgan artist Olga Kogay boshchiligidagi guruh ishlagan. 1937 yil 3 noyabrda Xorazm viloyatining Gurlan tumanida koreyslarning tumanlararo teatri tashkil etildi. Teatrning bosh direktori Ding Vu, musiqiy direktori esa Kim Viktor edi. Ba’zi spektakllar boshqa teatr direktori Kim Gi Cher tomonidan sahnalashtirilgan. Teatrning aktyorlik guruhiga Park Yekaterina, Li Sang Xu, Tin Chang Bem, Tin Chang Xva, Park In Suk, Du Heung Sung va boshqalar kirgan.

Kim Pen Xva nomidagi xalq teatri jamoasi O’zbekiston koreyslari orasida milliy badiiy madaniyatning chinakam targ’ibotchisi bo’ldi. Teatr 1940-yillarning oxirida tashkil topgan. U birinchilardan bo’lib xalq teatri unvonini oldi. Uning sahnasida koreys, rus, o’zbek, qozoq, qirg’iz, turkman mualliflarining pyesalari namoyish etildi. Xalq teatrining ijodiy faoliyati Hamzaning “Maysaraning nayranglari” spektakli bo’ldi. Asar ilk bor 1962 yilda sahnalashtirilgan bo’lib, 1974 yilda O’zbekiston SSRning 50 yilligiga bag’ishlangan yubiley kunlarida teatr uni qayta tikladi. Asar rejissyori O’zbekiston SSRda xizmat ko’rsatgan madaniyat xodimi va koreys – sovet teatri asoschilaridan biri Tsoy Girchun edi⁸. Bu kabi teatr truppalari va koreys ansabllari ko’plab ochilgan.

Koreya Respublikasining Toshkentdagi elchixonasi, “O’zbekiston–Koreya” do’stlik jamiyati bilan yaqindan hamkorlik qiluvchi uyushma tomonidan har yilda xor jamoalarining respublika festivali, Assotsiatsiya qoshida faoliyat yurituvchi “Tinbo” ilmiy-texnik jamiyati tomonidan esa ilmiy konferensiyalar o’tkaziladi. O’zbekistonda ilgari yashagan va hozirgi kunda istiqomat qiluvchi taniqli koreys arboblari haqida kitoblar va ma’lumotnomalar, “Ariran” ijodiy uyushmasi va Cho Men Xi nomli adabiyot klubi tomonidan koreys yozuvchilari va shoirlarining to’plamlari nashr qilinadi. Assotsiatsiyaning Yoshlar markazi “Vatandoshlar Network” anjumani, koreys an’analari

⁸ Хван Л. Б., Ким В. Н. формирование и развитие драматического и музыкального искусства корейской диаспоры Узбекистана // Корееведение в России: направление и развитие. 2020. Т. 1, № 1. – С. 71-73

bo'yicha seminarlar o'tkazmoqda, markaz faollari xalq bayramlari, xayriya tadbirlarida muntazam ishtirok etmoqdalar. Mamlakatning turli hududlarida “Koryo”, “Kotbonari”, “Samdiyon”, “Syadal” raqs ansamblarining konsertlari san'atsevarlar qalbini rom qilgan⁹.

Xulosa o'rnida shuni aytish kerakki Sovet koreyslarining deportatsiyasi Sovet tarixida muhim voqea bo'ldi. Sovet tuzumi birinchi marta muayyan millat vakillarining barchasini etnik kelib chiqishiga qarab surgun qildi. Stalin rejimi 1937 yilda sovet koreyslarining deportatsiyasi bilan butun xalqlarning surgun qilinishi uchun namuna yaratdi. Sovet koreyslari Stalinistik milliy deportatsiya siyosati uchun muvaffaqiyatli sinov bo'lib xizmat qildi. Koreyslar O'zbekistonda yashagan yillar davomida o'zbek xalqi bilan to'liq o'zaro tushunishga erishdi va koreys ziyolilari o'sib, shakllandi. Koreys xalqi vakillari O'zbekiston ilm-fani, madaniyati, ta'limi, xalq xo'jaligining turli sohalariga o'z hissasini qo'shgan va qo'shib kelmoqda. Koreyslarning aksariyati tarixiy vatanlariga qaytganlaridan keyin ham O'zbekiston ularning ikkinchi vatani bo'lgan va shunday bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Bugai N. F. O vyselenii koreitsev iz dalnevostochnovo kray // Otechestvennaia istoriia, №. 6, 1992, doc. 2, – pp. 142–143.
2. Michael G. An Early Soviet Ethnic Deportation: The Far-Eastern Koreans // Russian Review, vol. 54, July 1995, – p. 390-391.
3. Otto Pohl J. Ethnic Cleansing in the USSR, 1937–1949 // London: 1999. – p. 12-18.
4. Бугай Н. Ф., Иосиф Сталин., Лаврентию Берия. «Их надо депортировать»: Документы, факты, комментарии // М.: Дружба народов 1992. – С. 31-32.
5. Ким В. Д. Корейцы Узбекистана: прошлое и настоящее / История, культура и быт корейцев Казахстана, Кыргызстана и Узбекистана. – Бишкек, 2003. – С. 43–47.

⁹ Ким В. Д. Корейцы Узбекистана: прошлое и настоящее / История, культура и быт корейцев Казахстана, Кыргызстана и Узбекистана. – Бишкек, 2003. – С. 43–47.

6. Маҳмадйонусов Ш. Ўзбекистонга депортatsiя қилинган халқлар ва уларнинг тақдири (Фарғона водийси мисолида, 1937–1960 йиллар) // тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (phd) диссертatsiяси автореферати. Андижон: 2022. – 18 Б.
7. Хван Л. Б., Ким В. Н. формирование и развитие драматического и музыкального искусства корейской диаспоры Узбекистана // Корееведение в России: направление и развитие. 2020. Т. 1, № 1. – С. 71-73
8. Шин Д.В. Советские корейцы – Герои Социалистического Труда // Ташкент: Замин нашр, 2019. – С. 544